

Volumul III, Numărul 5 / 2001

ISSN 1454-9980

Imitație și impunere la români

(pag. 18-24)

Cristian ANTONIU

Volume III, Issue 2 (5) / 2001

**Cross-cultural
Management
Journal**

IMITAȚIE ȘI IMPUNERE LA ROMÂNI

Cristian ANTONIU

Articolul de față aruncă o privire asupra evoluției României prin contactele pe care aceasta le-a avut cu alte neamuri de-a lungul istoriei sale. Aceste contacte, fie imitații, fie impuneri, au marcat negativ sau pozitiv evoluția viitoare a țării. Prima parte a articolului prezintă pe scurt popoarele care au influențat România atât cultural, cât și economic. Urmează o prezentare a principalelor popoare și a efectelor pe care acestea le-au avut asupra țării, din punct de vedere cultural, economic și social. Sunt prezentate mai pe larg influența franceză, comunisto-sovietică și americano-occidentală de după decembrie 1989. Aceste perioade au jucat un rol important, marcând momente de cotitură în dezvoltarea ulterioară a țării. Acest articol vrea să lămurească într-o anumită măsură implicațiile pe care le-au avut aceste etape. Concluzia care se poate desprinde de pe urma acestui articol este că dacă aceste influențe sunt în concordanță cu voința unei țări, atunci ele pot deveni un factor antrenant pentru aceasta. Dacă este vorba de impuneri, prin forță, acestea nu vor fi decât un factor destabilizator pentru țara în cauză.

1. Istoric în România

Imitația altora a constituit una din acțiunile desfășurate cu predilecție de către români.

A imita = a adopta întocmai felul de gândire, de comportare etc. al cuiva; a lua pe cineva de exemplu; a reproduce felul de a vorbi, a cânta sau gesturile caracteristice unei persoane; a reproduce cu fidelitate, a copia.

A impune = a face ca o idee, o măsură, o directivă etc. să fie acceptate și urmate; a face necesară îndeplinirea unei acțiuni; a constrânge pe cineva să facă ceva; a insufla cuiva respect și stimă.

Problema care se pune este dacă „imitația”, respectiv „impunerea” sunt acțiuni constructive sau, dimpotrivă, unele care afectează identitatea și evoluția unei țări. Astfel de exemple se găsesc de-a lungul istoriei noastre, fiind determinate de popoarele cu care românii au venit în contact. Începând cu romanii, care au adus modul lor de organizare socială, istoria României a mai

cunoscut multe alte etape de influență din partea altor popoare. Perioada marcată de cele mai multe schimbări a fost cea dintre secolul XVII și sfârșitul secolului XIX. Această perioadă este marcată de puternice modificări politice, economice și sociale. Aceste schimbări au fost determinate de puternicele modificări ale sistemului de conducere și administrativ. Pornind de la „obiceiul pământului” și continuând cu dreptul bizantin introdus de Alexandru Ipsilante, codicele lui Callimachi și Caragea, reforma Regulamentului Organic – după instrucțiunile rusești, tratatul de la Paris, înseamnă tot atâtea modificări de organizare politică și administrativă, cu influențe asupra economicului și socialului. Toate aceste modificări au provocat o derută la nivelul populației din țările române.

Aceste modificări au avut și influențe culturale asupra românilor. Aceste influențe au fost și la nivelul limbii vorbite și scrise. La început a fost limba slavonă, care a fost impusă ca limbă oficială în administrație și biserică de bulgari. A urmat limba greacă, datorată

influenței bizantine și a domnitorilor fanarioți. Tot grecii, oameni cultivați, au introdus și limba franceză, care era la modă în acea perioadă. Limba franceză, fiind o limbă romanică, a prins foarte bine în rândul populației române. La aceasta se adaugă și faptul că o parte din tineretul român a ajuns să studieze în Franța și a introdus în țară ideile franceze. Astfel, în domeniul dreptului, apar pe filieră franceză codurile penal, civil, comercial, de procedură civilă și comercială. Această perioadă este amintită și de D. Drăghicescu[1]: *”Pornirea imitației nu datează de la Cuza, Brătianu și Rosetti, ci dinainte de Cuza cu câteva veacuri.[...] Noi n-am avut o istorie și o viață proprie. Noi am împrumutat în toată vremea noastră, lucrurile și instituțiile celor cu care am fost în atingere. Am luat dreptul bizantin de la bulgari, de la care am luat cuvintele și scrierea; l-am luat apoi de la Fanarioți, când înrâurirea lor era covârșitoare, de la Austria, când Austria ne domina; de la francezi, când francezii ni se impuneau cu prestigiul lor. Pornirea imitației este adânc înrădăcinată în firea noastră, și vine de departe. Pricina ei este lipsa unei vieți istorice independente și a unei personalități etnice proprii. Adevărul este însă că, din toate împrumuturile făcute de la străini, tot legislația franceză, cu toată complicația ei, este cea mai bună, cea mai potrivită cu firea noastră, și ea tinde azi a pătrunde masele, și a fi asimilată.”*

A urmat perioada de influență germană determinată de apariția la putere a principilor și regilor nemți. Această perioadă este caracterizată de progrese majore ale României atât pe plan politic cât și pe plan economic. În această perioadă se obține independența națională, se realizează România Mare, se pun bazele unei adevărate economii de piață, apar partidele politice, apar marii industriași. România a trecut astfel printr-o perioadă pozitivă a dezvoltării și împlinirii sale, exceptând primul război mondial. Această evoluție a fost curmată de al doilea război mondial, război în urma căruia România a căzut sub influența comunismului sovietic. Urmează o perioadă de impunere și imitare a Uniunii Sovietice, perioadă nefastă pentru o națiune aflată pe drumul evoluției spre democrație și economie de piață. După aproximativ 50 de ani sub comunism, România schimbă sistemul, revenind la cel democratic și la economia de

pieță. Această perioadă, scursă până în prezent, este caracterizată de o imitare a statelor occidentale, în special a Statelor Unite, dar și de impuneri ale unor norme și acțiuni din partea organismelor europene și mondiale.

2. Principalele perioade de imitare și impunere

Dacă românii au impus sistemul de organizare a Daciei, iar perioadele slavonă și greacă nu prezintă o așa mare importanță din punct de vedere economic, deoarece este vorba de agricultură și organizare socială, prima etapă cu adevărat importantă este perioada franceză. Aceasta înseamnă și trecerea la economia de piață și la sistemul democratic. Schimbările au apărut prin imitarea sistemului francez, fiind determinate de apariția unei clase burgheze și de tineretul care a studiat în Franța. Însă, trecerea a fost considerată de mulți oameni ai vremii prea bruscă. Iată ce spune publicistul Gr. Păucescu citat de D. Drăghicescu [1] : *„De o parte, avem o societate de oameni simpli, incultți; de altă parte, legi încâlcite, de o compexitate savantă, date în mâna unor oameni(n.a. primarii) să le aplice. Câți primari știu să caute în legile organice ale primăriei, pe care le au în mână, și dacă știu să caute, câți știu să citească, și dintre cei ce știu să citească câți înțeleg?”*

Această transformare a determinat haos în rândul românilor, majoritatea țărani. Au apărut transformări noi. Țăranii au fost împrumutăriți, au primit drept de vot, fiind oarecum bulversați. D. Drăghicescu [1] notează că: *„libertatea și mai ales dezlănțuirea concurenței libere pentru niște oameni simpli, incultți au avut urmările morale cele mai dezastruoase.”* La această părere o putem adăuga și pe cea a lui Constantin Rădulescu – Motru cu privire la imaginea omului de afaceri[6]: *„...Sub haina românului de oraș, om de afaceri modern, găsești pe vechiul păstor și agricultor primitiv, pe acei strămoși, care timp de veacuri n-au înțeles averea decât în lucrurile care se văd, care n-au știut de bani și credit, ci de locuințe încăpătoare, de vite numeroase. Atunci înțelegi de ce vlăstarele acestor strămoși se joacă cu împrumuturile la credit, se prind, se îneacă în numeroasele*

obligațiuni ce subscriu, cum se prinde musca în pânda paianjenului.”

România acelei perioade a urmat evoluția firească a statelor, trecând la sistemul democratic și economia de piață. Această trecere s-a făcut însă brusc. Majoritatea populației, formată din țărani cu puțină educație, s-a adaptat greu noului sistem. Țăranii erau obișnuiți să muncească pe pământurile altora, să plătească dările, să nu aibă simțul proprietății. Și dintr-o dată s-a făcut trecerea la economia de piață, la proprietatea privată, libertăți pe care majoritatea dintre ei n-au reușit să le înțeleagă și să profite de pe urma lor. Aceasta s-a datorat mediului cultural, schimbării valorilor pe care le-au avut până atunci. Și astfel, imitația franceză, care a avut drept scop o evoluție a țării, a creat o oarecare instabilitate. Cu toate acestea, noul sistem și-a dovedit mai târziu utilitatea, perioada interbelică fiind recunoscută ca o perioadă de înflorire a României.

Această perioadă de înflorire va fi întreruptă la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, când România a căzut sub influență sovietică. Aceasta a însemnat impunerea unui nou sistem politic și economic din partea URSS. Se pot distinge și unele aspecte pozitive ale acestei perioade de impunere și imitare, dar per total se poate afirma că a fost o influență negativă. România nu a putut să-și aleagă propriul destin, fiind supusă forțat unei schimbări radicale. B. Ficeac prezintă în catea sa „Tehnici de manipulare”[2] un document găsit în camera de lucru a fostului președinte al Poloniei comuniste, Boleslav Bierut. Acest document, „Testamentul Roșu”, a fost pregătit de NKVD (KGB) și trimis Comitetului de Stat pentru Securitate din statele – satelit ale URSS. Documentul cuprindea directive ce trebuiau aplicate de „statele prietene”, directive ce aveau să influențeze viața politică, economică și socială a acestora. Mai jos sunt prezentate câteva puncte din cele 45 ale „Testamentului Roșu”:

- *Trebuie realizată în mod accelerat unificarea tuturor partidelor într-un partid unic, având grijă ca rolurile-cheie să revină acelor oameni care aparțin serviciilor noastre secrete.*
- *Se va urmări ca funcționarii de stat (exclusiv organele de securitate și industria minelor) să aibă retribuții mici. Acestea se*

referă îndeosebi la sfera sănătății, justiției, culturii, respectiv la cei care dețin funcții de conducere.

- *În toate organismele de guvernământ, respectiv în majoritatea uzinelor, trebuie să avem oameni care conlucrează cu serviciile speciale (fără știrea organelor locale).*
- *Se vor exercita presiuni asupra serviciilor, în sensul neacordării de acte asupra pământului; actele vor arăta calitatea de lot dat în folosință, dar nu de proprietate a deținătorului.*
- *Politica față de mica gospodărie țărănească să urmeze acel curs pentru a o face nerentabilă[...]. După aceea trebuie începută colectivizarea.*
- *Trebuie făcut totul ca anumite cazuri să fie discutate concomitent de mai multe comisii, oficii sau institute, însă nici una dintre ele nu trebuie să aibă drept de decizie înainte de a se consulta cu celelalte.*
- *Autoconducerea din uzină nu poate exercita nici o influență asupra activității din uzină. Poate lucra doar la punerea în practică a hotărârilor.*
- *Trebuie avansați numai acei conducători care execută impecabil sarcinile primite și nu le analizează depășind cadrul activității lor.*
- *Trebuie acordată o mare atenție inventatorilor, inovatorilor, respectiv dezvoltă și sprijină activitatea lor, dar fiecare invenție trebuie înregistrată cu consecvență la Centru. Este permisă doar realizarea acelor investiții care au aplicabilitate în industria minelor sau cele care au indicațiile noastre speciale. Nu se pot realiza acele investiții care ar asigura creșterea producției de produse finite și, paralel cu acestea, scăderea producției de materii prime sau ar împiedica îndeplinirea deciziilor.*
- *Punctualitatea transporturilor trebuie perturbată.*
- *În orașele reconstruite sau nou-construite nu se admit în locuințe spații excedentare, care ar putea folosi la adăpostirea pe o perioadă mai lungă a animalelor sau a alimentelor.*
- *Întreprinderile proprietate personală și industriașii vor primi doar acele cantități de materii prime și utilaje care să*

împiedice producția de calitate. Prețul acestor mărfuri trebuie să fie mai mare decât prețurile produselor similare ale întreprinderilor de stat.

- *Trebuie facilitată extinderea proprietății de stat la cel mai înalt grad în toate domeniile. Este admisă criticarea activității organelor administrative, însă nu se admite nicidecum scăderea numerică a personalului și nici funcționarea lor normală.*
- *Din școlile elementare, de specialitate, dar mai ales din licee și facultăți trebuie înlăturați profesorii care se bucură de popularitate. Locurile lor vor fi ocupate de oameni numiți.*
- *Acei conducători numiți de către partid, care prin activitatea lor au produs pierderi sau au trezit nemulțumirea angajaților, să nu fie chemați în judecată. În cazuri drastice se recheamă din funcție, fiind numiți în funcții similare sau superioare. La sfârșit vor fi puși în funcții de conducere și ținuți în evidență ca și cadre de rezervă pentru perioada schimbărilor ulterioare.*
- *Cei care lucrează în diferite funcții trebuie să fie schimbați și înlocuiți cu muncitori cu cea mai slabă pregătire profesională, chiar necalificați.*
- *Trebuie ca la facultăți să ajungă cu prioritate cei care provin din cele mai joase categorii sociale, cei care nu sunt interesați să se perfecționeze la nivel înalt, ci doar să obțină o diplomă.*

Cele câteva aspecte pozitive ale comunismului, ca alfabetizarea, industrializarea, asigurarea locului de muncă și a locuinței, au fost însă acoperite de părțile sale negative. Chiar dacă ideologia comunistă a adus conceptul de „om nou”, acest „om nou” nu reprezenta decât o marionetă. După cum se observă din cele prezentate s-a urmărit clar depersonalizarea individului. Fiecare persoană trebuia să se supună statului, să fie înăbușit sentimentul proprietății și spiritul de inițiativă. Astfel, statul era stăpânul absolut, iar oamenii doar simpli executanți. Pentru a putea fi promovat nu trebuia să fii remarcat prin inițiativă, prin câștigarea simpatiei angajaților, ci doar prin executarea activității, asemenea unei mașini. Omul trebuia să depindă de stat. Statul îi

dădea loc de muncă, o casă, iar omul trebuia să execute. Erau practic anulate condițiile esențiale ale economiei libere: inițiativa și proprietatea. Fac aceste precizări pentru a prezenta situația României înainte de decembrie 1989, o țară cu o economie centralizată și cu tendința de uniformizare a populației.

De aici pornește România după evenimentele din decembrie 1989. Aceste evenimente au marcat trecerea de la sistemul comunist și economia centralizată la democrație și economia de piață. Practic România se afla la evenimentele din decembrie 1989, aproximativ exact ca în situația de la începutul secolului XX. Acum nu mai aveam de-a face cu țărani, ci muncitori și simpli executanți, dependenți de stat. Românul a trebuit să se adapteze, dar adaptarea a fost dificilă, deoarece abia se desprinsese dintr-un sistem care promova incapacitatea și ineficiența. Românul a fost scos dintr-un sistem stabil în care statul controla totul și a trecut la un nou sistem care nu-i oferea această „stabilitate”. Această adaptare greoaie a fost evidențiată și de studiul asupra stilurilor de viață efectuat în 1998 și prezentat de Andrei Mușătescu [4]. Studiul a fost realizat de Centrul pentru Studiarea Opiniilor și Pieței și coordonat de Roy Morgan Research. Conform acestui studiu, orientările valorice semnificative ale românilor sunt:

- *Viața de familie convențională, ceea ce reprezintă un comportament orientat spre construirea unui „cămin”, spre asigurarea viitorului copiilor și îmbunătățirea standardului de viață al familiei. Viața de familie este pozitiv valorizată și se acordă importanță menținerii unei legături active și efective cu părinții și prietenii. Siguranța locului de muncă, accesibilitatea asistenței medicale și a sistemului de învățământ precum și securitatea personală sunt valori sociale fundamentale pentru persoanele aparținând acestui grup. În domeniul economic, ele apreciază stabilitatea economică, prețurile și taxele reduse, dar și o ofertă bogată și diversificată de produse. În domeniul politic, acest segment valorifică mai degrabă stabilitatea decât schimbarea, dorește o influență redusă a oamenilor politici și este oarecum indiferent la încercările de a asigura*

reprezentarea politică a tuturor grupurilor de interese existente în societate.

- *Viața de familie tradițională este centrată pe valori sociale precum ordinea publică, siguranța și pacea sociale. Domnia legii și câștigarea respectului semenilor sunt, de asemenea foarte importante. Din punct de vedere economic, bunăstarea familială reprezintă principala aspirație. Opțiunile politice sunt preponderent orientate spre cei care promovează valorile tradiționale.*
- *Individualismul este mai degrabă caracteristic pentru populația tânără și pentru cea care trăiește în mediul urban. El semnaleză nevoia de emancipare de nevoile familiei de origine și dorința de a identifica și consacra noi valori. În acest sens, eliberarea de paternalism reprezintă un obiectiv major. Deși autonomia și dorința de a avea experiențe noi și interesante îi diferențiază, membrii acestui grup valoric rămân solidari cu primele două în ceea ce privește asigurarea locurilor de muncă pentru toată lumea.*

După cum se observă, românii sunt încă tributari vechiului sistem. Ei așteaptă ca statul să le asigure loc de muncă, locuință, fiindu-le teamă de ieșirea pe piața muncii sau trecerea în șomaj. Casa și familia sunt, în continuare, în centrul preocupărilor sale. La populația tânără se observă însă nevoia de emancipare, de afirmare individuală. De fapt, tinerii sunt cei care s-au adaptat mai bine noului sistem economic. Acest lucru a fost evidențiat și de C. Munteanu [3], care în lucrarea sa de doctorat a analizat atitudinea față de risc și toleranța față

de ambiguitate a managerilor români, pe grupe de vârstă. Conform rezultatelor obținute prin cercetare, autorul demonstrează că persoanele sub 35 de ani se dovedesc a prefera riscul și sunt mai tolerante față de ambiguitate în acțiunile lor, decât persoanele peste 35 de ani. Se dovedește astfel că persoanele mai tinere acceptă și se adaptează mai ușor schimbărilor.

Revenirea la economia de piață a însemnat o nouă etapă de imitare a occidentului, și în special a Statelor Unite. SUA au fost și sunt etalonul în ceea ce privește dezvoltarea economiei libere. Inevitabil, o parte a valorilor lor au fost preluate de către români. Aceste valori se referă la individualism, evoluție socială, dezvoltarea carierei, spirit antreprenorial, asumarea riscului etc. Pe lângă aspectele pozitive se pot remarca și aspecte negative. Acestea se referă la americanizarea vorbirii, pierderea identității naționale, înstrăinarea de propriile tradiții și importarea celor americane, ca Valentine's Day, Halloween.

În domeniul economic, al managementului se observă același spirit de imitare a americanilor. Această imitare s-a produs prin apariția companiilor multinaționale în România, care au introdus propriul sistem de organizare. Acest mod de organizare a fost preluat și de întreprinderile autohtone, care au copiat inclusiv denumirile administrative și comerciale. Profesorul Panaite C. Nica face o analiză paralelă a funcțiilor managementului între americani și români. Din această analiză se pot distinge asemănările între cele două sisteme [5]:

Planificarea

S.U.A	România
1. Orientarea prioritară pe termen scurt.	1. Orientarea prioritară pe termen scurt
2. Luarea individuală a deciziilor.	2. Luarea individuală a deciziilor este dominantă.
3. Antrenarea unui număr mic de persoane în luarea și transmiterea deciziilor.	3. Antrenarea unui număr mic de persoane în luarea deciziilor și transmiterea lor printr-o filieră birocratică.
4. Adoptarea deciziilor în partea superioară a structurii de organizare.	4. Adoptarea deciziilor în partea superioară a structurii de organizare.
5. Luarea rapidă a deciziilor.	5. Luarea greoaie a deciziilor.
Implementarea este greoaie, necesitând unele compromisuri.	Implementarea este înceată, necesitând unele compromisuri.

Organizarea

S.U.A	România
1. Responsabilitățile sunt individualizate foarte clar.	1. Responsabilitățile sunt individualizate pe fiecare salariat prin fișa postului.
2. Structuri organizatorice formale (descentralizare organică).	2. Structuri organizatorice formale (centralizare birocratică).

3. Identificarea cu profesia este mai puternică decât adeziunea față de firmă. Cultura managerială este orientată spre competență și acțiune.	3. Identificarea cu profesia este mai puternică decât adeziunea față de firmă. Cultura managerială este slab conturată, manifestându-se unele practici și mentalități specifice sistemului de comandă.
---	--

Controlul

S.U.A	România
1. Controlul se efectuează prin superiori.	1. Controlul se efectuează prin superiori și organisme specializate. Are un caracter limitat.
2. Este orientat spre performanțele individuale.	2. Este orientat spre respectarea prevederilor stipulate în diverse normative și reglementări scrise.
3. Scopul este identificarea greșelilor.	3. Scopul este identificarea și corectarea greșelilor.
4. Sunt folosite cicluri limitate de control.	4. Sunt folosite proceduri specializate de control.

Coordonarea și antrenarea

S.U.A	România
1. Schimbări frecvente între companii.	1. Mobilitatea între firme la inițiativa personalului este redusă.
2. Promovare rapidă.	2. Promovare relativ lentă.
3. Loialitate pentru profesie.	3. Loialitate pentru profesie.
4. Evaluare frecventă a performanțelor.	4. Evaluare sumară a performanțelor noilor angajați.
5. Promovarea se bazează pe performanțe.	5. Promovarea se bazează pe vechime și criterii specifice, insuficient conturate.
6. Atitudine ezitantă în formarea și perfecționarea personalului.	6. Fonduri neînsemnate pentru formarea și perfecționarea personalului.
7. Prevalează insecuritatea postului.	7. Datorită ratei înalte a șomajului, prevalează insecuritatea postului.
8. Liderul acționează ca decident și șef al grupului.	8. Liderul acționează ca decident și șef al grupului. Contestarea șefului de către subalterni este tendința dominantă.
9. Stil directiv, autoritar, ferm.	9. Este preferat stilul directiv, autoritar.
10. Apariția opiniilor divergente care afectează cooperarea.	10. Apariția opiniilor divergente care afectează cooperarea.
11. Confruntări „față în față”.	11. Confruntări „față în față” între șefi și subalterni.
12. Comunicațiile de sus în jos sunt dominante.	12. Comunicațiile de sus în jos sunt dominante.

Conform Panaite C. Nica, Management, Ed. Sanvialy, Iași, 1996

Se observă că diferențele sunt determinate de sistemul birocratic de comandă, de lipsa unei culturi manageriale românești, de interesele personale din firme.

Pe lângă imitație se poate vorbi și de impunere, dar nu de una forțată ca în cazul URSS, ci de una liber consimțită. România a ales calea aderării la Uniunea Europeană și NATO. Pentru realizarea acestui deziderat, România și-a asumat obligația îndeplinirii unor norme economice, politice și sociale. România vrea să facă parte din Europa, dar pentru aceasta, trebuie să îndeplinească și să atingă standardele impuse din punct de vedere economic și social, pentru a putea fi considerată ca parte integrantă. Diferența majoră, față de alte etape istorice, este că România a negociat și acceptat aceste schimbări, și nu au fost impuse cu forță.

3. Concluzii

Asemenea oricărei națiuni, și România a intrat în contact cu alte popoare care au influențat-o sau i-au impus anumite condiții. Acest proces este unul normal și inevitabil în evoluția unei nații. O importanță majoră a acestor contacte o reprezintă faptul că aceste modificări au fost făcute prin forță sau au fost acceptate de către țara respectivă. Dacă anumite condiții au fost impuse prin forță acestea pot avea efecte negative sau de stagnare asupra evoluției unui popor. Dacă anumite schimbări au fost liber consimțite de o țară, atunci aceste imitări și impuneri pot avea un efect benefic asupra evoluției acelei țări. De altfel, schimbul economico-cultural între diferite neamuri este

chiar necesar. Nu poți izola o națiune de influențele celor din jur, de altfel nici nu este recomandabil. Acest lucru este recunoscut și afirmat de D. Drăghicescu încă de la începutul secolului trecut[1]: „Națiunile, ca și indivizii, n-au o viață sufletească decât în atingere cu străinii, și țesătura sufletului lor se alcătuiește din cele ce vor fi furat și primit de la străini. A

opri pe un popor să învețe de la străini este o faptă tot atât de înțeleaptă, ca și aceea care interzice copilului educația și instrucția școlii și cărților. Acei care vor să excludă, cu totul, înrâurirea străină vor să ne taie atingerea cu lumea morală din afară și vor să ne țină în stare de minoritate pauperă.”

Bibliografie

1. Drăghicescu, D., *Din Psihologia Poporului Român*, ed. Albatros, București, 1996.
2. Ficeac, B., *Tehnici de Manipulare*, ed. Nemira, București, 1998.
3. Munteanu, C., *Raționalitatea ca Proces și Output Decizional*, teză doctorat, Iași, 2001.
4. Mușetescu, A., *Stiluri de Viață*, Concepte, nr. 7, decembrie 1998.
5. Nica, C.P. și colectiv, *Management*, ed. Sanvialy, Iași, 1996.
6. Rădulescu-Motru, C., *Psihologia Poporului Român*, ed. Paideia, București, 1999.

Cristian Antoniu

A absolvit în 2000 Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, specializarea Marketing. În 2001 a urmat și a absolvit cursurile de Studii Aprofundate ale aceleiași facultăți la secția Planificarea și Strategia Marketingului. În anul universitar 2000-2001 a fost suplinitor la catedra de Management – Marketing, pentru disciplinele Reclamă și Promovarea Vânzărilor și Comunicare.